

УДК 159.93.001

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Іван Баклицький

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: k_psyhol@franko.lviv.ua*

Наведено результати порівняльного дослідження студентів першого курсу з потребою досягнення успіху та уникнення невдач. Проаналізовано особливості взаємозв'язку індивідуальних психологічних характеристик з особливостями навчальної діяльності психологів. Подано аналіз структури інтегральної індивідуальності студентів та факторів, що її зумовлюють. Розглянуто специфіку структур інтегральної індивідуальності студентів, які мають яскраво виражені потреби досягнення успіху й уникнення невдач.

Ключові слова: професійна діяльність, структура інтегральної індивідуальності студента, особистість, розвиток особистості, психологічні механізми професійного розвитку.

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови життя України зумовили потребу трансформувати діяльність усіх сфер життя, зокрема вищої школи. Сьогодні важлива мета вищої освіти – не просто передати знання від викладача до студента, а сформувати соціально вагомі здібності, які визначають самостійність, активність, відповідальність, прагнення до безпосереднього самовдосконалення та професійного зростання.

Відповіді на це питання не можливо, не вивчивши індивідуальність студента і розвиток його особистості у процесі професійної підготовки. Таке вивчення може бути найбільш точним і повним, якщо ми врахуємо всі різноманітні умови, які визначають діяльність студента, розмаїття тих індивідуальних властивостей різного рівня інтегральної індивідуальності і їхні особливості на різних етапах професійної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато дослідників зазначають, що в період студентського віку досягається стабільність більшості психічних функцій (Б. Ананьєв, О. Анісімова, М. Дворяшина, Б. Бенедіктов, А. Ростунов, В. Мерлін). Тому особливо актуальним є дослідження особливостей цілісної індивідуальності в цьому віці у зв'язку з професійною підготовкою зі спеціальності “Психологія” [1; 3; 4; 6; 8; 10; 14; 21; 22].

Мета статті – виявити ієрархію мотивів навчання студентів, а також визначити загальну тенденцію процесу зміни структури мотивів навчальної діяльності студентів від курсу до курсу, тобто динаміку мотивів.

Мета передбачає вирішення таких завдань:

1. Вивчити структуру інтегральної індивідуальності студентів, які мають яскраво виражену потребу досягнення успіху на початковому етапі професійної підготовки (перший курс), виявити особливості їхніх взаємозв'язків.

2. Вивчити структуру інтегральної індивідуальності студентів, які мають яскраво виражену потребу уникати невдачі.

3. Порівняти і виявити загальні та специфічні властивості структур індивідуальності студентів цих груп.

Гіпотеза дослідження. В кожному окремому випадку мотивація не однозначна і залежить від багатьох факторів. У своєму дослідженні ми виходили з того, що головне ієрархічне ядро мотивацій повинно бути постійним і що воно повинно бути в групах із різною мотивацією студентів.

Методи дослідження. Для дослідження було використано комплекс методик, за допомогою яких вивчали різні рівні інтегральної індивідуальності: Яна Стреляу [16] (нейродинамічні властивості); опитувальники В. Русалова [19], Г. Айзенка [17] (психодинамічні властивості); короткий орієнтувальний тест (Кот) [3] (підрівень інтелекту); тест FPI [15] і 16 PF Кеттела (форма) А [18], тест Т. Лірі [17], самоактуалізаційний тест САТ (особистісні властивості) [5]; УСК [2] (соціально-психологічні властивості). Щоб обробити отримані дані ми використовували методи кореляційного і факторного аналізу з пакету прикладних програм "STATISTICA-5".

Виклад основного матеріалу. Середні показники вираженості індивідуальних властивостей за групами залежно від рівня мотивації, а також вагомі показники відмінностей між групами за t-критерієм Ст'юдента наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Достовірність відмінностей середніх показників інтеральної індивідуальності студентів різних рівнів мотивації

Показники	Середнє значення за рівнем вираженості мотивації		t-критерій Ст'юдента (P<0,05)
	прагнення до успіху	уникання невдач	
Сила збудження	55,4	58,1	-2,2
Рухливість	58,7	63,7	-2,68
Пластичність моторна	33,4	35,5	-2,81
Швидкість комунікативна	36,5	38,8	-2,09
Нейротизм	10,6	12,3	-2,8
Інтелект	6,3	7,6	-2,59
Домінантність	6,2	7,3	-3,05
Проникливість	6,7	5,6	2,04
Самоконтроль	7,3	6,4	2,48
Реактивна агресивність	7,2	6,6	2,02
Пізнавальні потреби	47,6	51,4	-2,38
Потреби в безпеці	22,8	20,7	2,5
Загальна інтернальність	4,8	5,4	-2,71
Інтернальність в ділянці невдач	4,5	5,3	-2,42
Інтернальність в ділянці сімейних відношень	4,1	4	-2,4

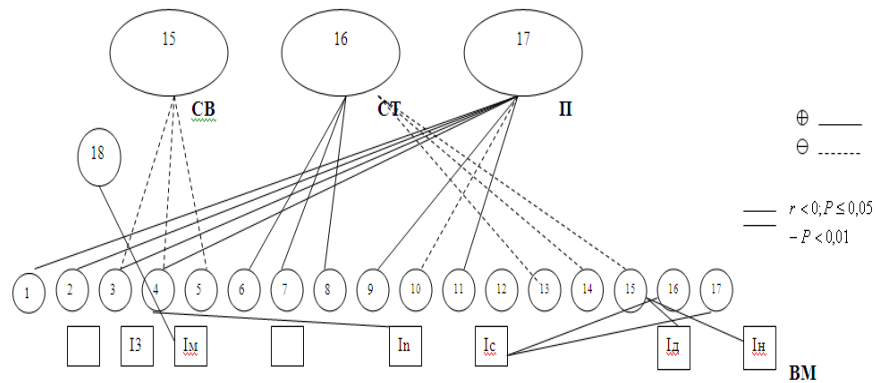
Порівняння груп між собою за t-критерієм Ст'юдента показало, що між групами студентів, які прагнуть до успіху й уникають невдач, існують відмінності в абсолютних значеннях за цілою низкою показників. Так, група студентів, яка прагне уникати невдачі у навчальній діяльності, мають вищі значення за силою збудження, рухливістю нервової системи, психомоторною пластичністю, комунікативною швидкістю нейротизму, а також за мисленневими здібностями, домінантністю, пізнавальними потребами, інтернальністю в ділянці невдач і в ділянці сімейних відносин. Але найбільшу відмінність отримано за фактором домінантності.

У цілому їх можна охарактеризувати як гнучких, емоційних і відповідальних. Група студентів, які прагнуть до успіху, відрізняється від групи, яка уникає невдач більшою мірою за особистісними показниками. У них вищі середні значення за раціональністю в поведінці, високим самоконтролем, авторитарністю (реактивна агресивність) і потребою в безпеці. Отже, характеризуючи цю групу, можна сказати, що студенти, які прагнуть до успіху, більш раціонально ставляться до життя, що й забезпечує задоволення потреби в безпеці. Необхідно також зазначити, що з 92 показників тільки по 14 виявлено відмінності, що становить 15,6% усіх властивостей, які досліджують.

Не виявлено відмінностей в низці показників темпераменту, характеру, інтелекту особистості. Отже, результати, які отримано за допомогою t-критерія, свідчать більше про схожість студентів першокурсників із різною мотивацією, ніж про відмінності.

Для глибшого вивчення особливостей студентів із різним рівнем мотивації за допомогою кореляційного аналізу було досліджено структуру їхніх індивідуальних властивостей. Із 96 показників було виключено взаємозалежні, в результаті чого залишилось 52 показники.

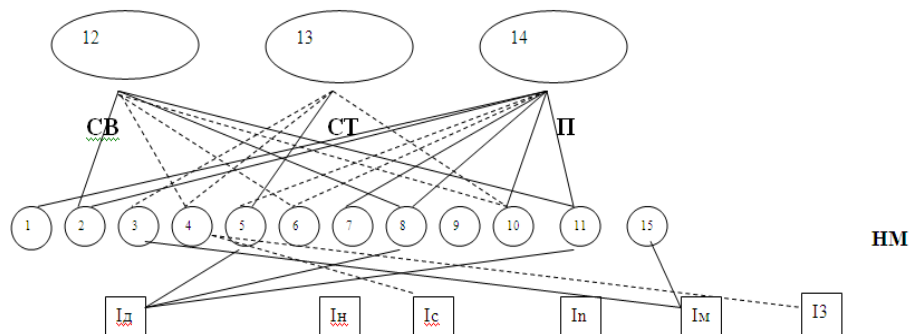
мал. 1

а) Група студентів, які прагнуть до успіху в навчальній діяльності

Позначення: 1 легкість – динамічність; 2 життєрадісність – мовчазність; 3 сміливість – синтонність; 4 практицизм – багатство уяви; 5 впевненість у собі – стурбованість; 6 залежність від групи – впевненість у собі; 7 внутрішня конфліктність – самоконтроль, сила волі; 8

розслабленість – дієвість; 9 пізнавальні потреби; 10 безпека; 11 повага; 12 владність; 13 незалежність; 14 недовіра; 15 сила нервової системи за збудженням; 16 сила нервової системи за гальмуванням; 17 рухливість нервової системи; 18 комунікабельність – замкненість; Із – інтернальність у ділянці здоров'я; Ім – інтернальність у ділянці міжособових відносин; Ін – інтернальність у ділянці невдач; Іс – інтернальність у ділянці сімейних відносин; Ід – інтернальність у ділянці досягнень; Ів – інтернальність у ділянці виробничих відносин.

б) Група студентів, які прагнуть уникати невдачі у навчальній діяльності

Пояснення: 1 життєрадісність; 2 сміливий – не сміливий; 3 підозрілий – довірливий; 4 невпевнений – упевнений; 5 самоконтролюючий – імпульсивний; 6 напружений – розслаблений; 7 самоактуалізація; 8 владний; 9 незалежний; 10 незадоволений; 11; 12 сила нервової системи за збудженням; 13 сила нервової системи за гальмуванням; рухливість нервової системи; 15 емоційно стійкий – нестійкий; Ім – інтернальність у ділянці міжособових відносин; Ін – інтернальність у ділянці невдач; Іс – інтернальність у ділянці сімейних відносин; Ід – інтернальність у ділянці досягнень; Ів – інтернальність у ділянці виробничих відносин.

Аналіз кореляційних зв'язків показників інтегральної індивідуальності студентів із різною мотивацією дав змогу встановити, що структури властивостей показників нейро- і психодинамічних рівнів студентів володіють великою схожістю, і в групі студентів, які уникають невдач, і в групі студентів, які прагнуть до успіху, існують ідентичні зв'язки між показниками сили нервової системи за збудженням і показниками темпераменту. А саме: чим сильніше збудження нервової системи, тим вища інтелектуальна активність, загальна активність, загальна адаптивність, але нижча емоційна чутливість. Сила нервової системи за гальмуванням в обох групах пов'язана з показниками емоційності, причому чим вища сила гальмування, тим більше проявляється емоційна стабільність студентів обох груп. В групах обстежуваних зв'язки з психо-моторною активністю, загальною активністю, загальною адаптивністю і екстраверсією. Також спостерігаємо схожість і в кореляційних взаємозв'язках одного рівня. Взаємо-зв'язки нейродинамічного рівня є ідентичні, а психодинамічного – достатньо схожі. Відмінність полягає в тому, що сила нервової системи за збудженням у групи студентів, які уникають невдач у навчальній діяльності, крім тих же кореляцій, які є у групи студентів із потребою до успіху, корелюють ще й з екстраверсією та комунікативною активністю. Другий показник – сила за гальмуванням – у студентів із потребою до успіху негативно пов'язаний із загальною емоційністю. А в групі студентів, які уникають невдач, він

негативно пов'язаний із нейротизмом. Отже, в кореляційній структурі властивостей нейродинаміки з властивостями психодинаміки у студентів, які прагнуть до успіху, і студентів, які уникають невдач, виявлено більше схожостей, ніж відмінностей. Тобто структури взаємозв'язків природних властивостей у студентів першокурсників з різною мотивацією більше схожі, ніж відмінні.

Розглянемо тепер характер кореляційних зв'язків індивідуальних властивостей нейродинамічного й особистісного рівнів інтегральної індивідуальності поданих на малюнку 1.

У групі студентів, які прагнуть до успіху, виявлено 7 достовірних залежностей властивостей особистості від сили збудження нервової системи: сміливість, самоконтроль, потреба у визнанні, владний стиль міжособистісних відносин. Виявлено також зв'язки зі знаком мінус, із мрійливістю, тривожністю і потребою в безпеці. Сила гальмування у студентів, які прагнуть до успіху, пов'язана із самодостатністю, самоконтролем поведінки, і головне вона має негативні зв'язки з домінантністю, фрустрованістю, владним незалежним недовірливим стилем міжособистісних відносин.

Завдяки кореляції показників рухливості нервової системи з властивостями особистості виявлено зв'язок зі сміливістю, пізнавальними потребами та потребами в пізнанні. А також вивчено негативні зв'язки рухливості з мрійливістю і потребами в безпеці: чим нижче рухливість нервової системи студентів, які прагнуть до успіху, тим більше виражена потреба в безпеці.

У студентів, які прагнуть уникнути невдачі, чим вища сила нервової системи за збудженням, тим менше вони тривожні, фрустровані й недовірливі. Крім цих зв'язків зі силою нервової системи за збудженням, корелюють також показники сміливості, владного стилю міжособових відносин і стилю, який спрямований на співпрацю. Чим менша сила нервової системи за гальмуванням, тим більше студенти, які прагнуть уникнути невдачі, недовірливі, тривожні, імпульсивні. Рухливість нервової системи пов'язана з показниками безпечності, сміливості, незалежності, прагненням до лідерства і співпраці. Зв'язки зі знаком мінус виявлено з показниками тривожності та фрустрованості: чим більша рухливість нервової системи, тим спокійніші, розслаблені студенти групи, яку досліджують.

Із наведеного вище аналізу видно, що в групі студентів, які прагнуть до успіху, і в групі, яка уникає невдачі, сила нервової системи за збудженням пов'язана зі сміливістю, спокоєм, владністю, а в групі, яка прагне до успіху, вивчено ще зв'язки з практичністю, самоконтролем, прагненням до успіху і впевненістю. У групі студентів, яка уникає невдачі, показник рухливості пов'язаний із розслабленістю, довірливістю і співпрацею. Отже, проаналізувавши кореляційні зв'язки властивостей нейродинамічного і особистісного рівня в досліджених групах, можна зауважити певну схожість, але все ж більшою мірою – відмінність. Для групи студентів, які прагнуть до успіху, характерна розвиненіша структура кореляційних взаємозв'язків між властивостями нейродинамічного й особистісного рівнів як за кількістю, так і за характером їхніх взаємозв'язків.

Найвиразніші відмінності отримано, вивчаючи взаємозв'язок нейродинамічного і соціально-психологічного рівнів у студентів, які прагнуть до успіху, і студентів, які уникають невдачі. Як у першій, так і в другій групі студентів рухливість корелює з інтернальністю в ділянці міжособових відносин. Це єдина схожість між двома групами, які досліджено. Сила нервової системи за збудженням у студентів, які

прагнуть до успіху, пов'язана з інтернальністю в ділянці досягнень виробничих міжособових відносин, а в групі студентів, яка уникає невдачі, зв'язку з цими показниками нервової системи не виявлено. Сила за гальмуванням у групі, яка прагне до успіху, пов'язана з інтенсивністю в ділянці досягнень, а в групі, яка уникає невдачі, із показниками інтернальності в ділянці міжособових відносин. Загалом можна сказати, що кореляційні взаємозв'язки властивостей нейродинамічного і соціально-психологічних рівнів у цих групах різні. Також різні зв'язки показників нервової системи й інтелекту. У групі студентів, яка прагне до успіху, показник рухливості пов'язаний із загальним інтелектом, а в групі, яка уникає невдачі, сила за гальмуванням – із невербальним інтелектом. Інших взаємозв'язків не виявлено.

Отже, проаналізувавши кореляційні взаємозв'язки нейродинамічного рівня з трьома рівнями інтегральної індивідуальності студентів двох груп можна зазначити, що між показниками нейродинамічного і психодинамічного рівнів інтегральної індивідуальності студентів двох груп, які досліджують, існує значне переважання близьких кореляційних зв'язків, але між показниками властивостей нервової системи й особистісних показників, а також показників соціально-психологічного рівня спостерігаємо більше відмінностей, ніж схожостей.

Розглянемо тепер характер кореляційних зв'язків індивідуальних властивостей психодинамічного й особистісного рівня в групах студентів, які прагнуть до успіху та уникають невдачі.

В обох групах найбільшу кількість зв'язків має показник загальної активності. В групі студентів, яка прагне до успіху, цей показник має 17 зв'язків із властивостями особистісного рівня, а в групі студентів, яка уникає невдачі – 9 зв'язків. Причому в обох групах показник загальної активності позитивно пов'язаний із показниками домінантності, безпечності, сміливості, креативності та негативно пов'язаний із тривожністю, самодостатністю, напруженістю. Відмінність полягає в тому, що в групі студентів, яка прагне уникати невдачі, він ще корелює з відповідальністю, а в групі, яка прагне до успіху, показник загальної активності зумовлює появу таких особистісних якостей, як комунікабельність, емоційна стійкість, прагнення до самоактуалізації, визнання, самовдосконалення, лідерства, а також впевненість у собі. Також більшу кількість зв'язків (13 і 9 відповідно) виявлено за показником загальної адаптивності. І в групі студентів, яка прагне до успіху, і в групі студентів, яка уникає невдачі, він позитивно пов'язаний із безпечністю, самоактуалізацією, креативністю, і негативно пов'язаний із тривожністю, покірним стилем міжособових відносин. Відмінність полягає в тому, що в групі, яка уникає невдачі, цей показник корелює з незалежним і недовірливим стилем міжособових відносин у групі, яка прагне до успіху, з комунікабельністю, емоційною стійкістю, креативністю, власністю. Також виявлено від'ємні зв'язки такого показника з мрійливістю і потребою в безпеці.

Близькі кореляційні зв'язки виявлено й за показником інтелектуальної активності, який в обох групах зумовлює появу домінантності, сміливості, інтернальності пізнавальних потреб, владності у відносинах. Крім того, виявлено зв'язки зі знаком мінус із показниками тривожності, напруженості, покірного стилю взаємовідносин. У групі студентів, яка прагне до успіху, інтелектуальна активність пов'язана з гнучкістю і негативно пов'язана з потребою в безпеці. В групі, яка прагне уникати невдачі, інтелектуальна активність корелює з пізнавальними потребами і незалежним стилем міжособових відносин. Не виявлено схожих кореляційних

зв'язків із показниками комунікативної активності. В групі студентів, яка уникає невдачі, комунікативна активність пов'язана тільки з м'якістю. В групі, яка прагне до успіху, – з доміантністю, безпечністю, сміливістю і власним стилем міжособових відносин.

Чим більше виражена комунікативна активність, тим менше прагнення до самостійної покірності у взаємовідносинах. Виявлено тільки один близький кореляційний зв'язок в обох групах показника психомоторної активності з відповідальністю. В групі студентів, яка прагне до успіху, психомоторна активність пов'язана зі сміливістю, тривожністю, напруженістю. А в групі студентів, яка уникає невдачі, з безпечністю, самодостатністю, співпрацюючим стилем міжособових відносин. Загальна емоційність впливає на тривожність, напруженість, покірний стиль міжособових взаємовідносин в обох групах. Найбільше відмінностей виявлено за показником екстраверсії. В групі студентів, яка прагне до успіху, екстраверсія впливає на комунікабельність, доміантність, пізнавальні потреби, пластичність, креативність, а також власний, незалежний характер, прямолінійний, співпрацюючий стиль взаємовідносин. В обох групах виявлено близькі кореляційні зв'язки показників нейротизму з емоційною стійкістю, тривожністю, фрустрованістю, недовірливим стилем міжособових відносин. В групі, яка прагне до успіху, нейротизм пов'язаний із підозрілістю, самоконтролем поведінки, а в групі, яка прагне уникати невдач, виявлено від'ємні зв'язки зі сміливістю, самоактуалізацією, прагненням до саморозвитку і покірним стилем міжособових відносин. Отже, ми бачимо, що у взаємозв'язках психодинамічного й особистісного рівнів індивідуальності студентів простежується така ж тенденція, що й у взаємозв'язках нейродинамічного й особистісного рівнів темпераменту. В групі студентів, які прагнуть до успіху більше особистісних зв'язків.

Розглянемо виявлені зв'язки між властивостями психодинамічного і соціально-психологічного рівнів індивідуальності студентів з різною мотивацією. Не виявлено жодної близької плеяди властивостей темпераменту і соціально-психічних властивостей двох груп, які досліджено. В групі студентів, які прагнуть до успіху, найбільшу кількість зв'язків має показник інтелектуальності в ділянці досягнень. Цей показник пов'язаний майже з усіма властивостями темпераменту, а саме: психомоторною, інтелектуальною та загальною активністю, загальною емоційністю, загальною адаптивністю, екстраверсією і нейротизмом. Інтернальність у ділянці невдач корелює з психомоторною активністю. Інтернальність у ділянці міжособових відносин пов'язана з інтелектуальною активністю, комунікативною активністю, загальною активністю, загальною адаптивністю та екстраверсією. Інтелектуальність у ділянці навчальних відносин – з інтелектуальною активністю, загальною активністю. У групі студентів, які уникають невдачі, виявлено тільки інтернальність у ділянці здоров'я, зв'язки з загальною активністю і загальною адаптивністю. Інших значних зв'язків не виявлено.

Не виявлено в групі студентів, яка прагне до успіху, зв'язків властивостей темпераменту й інтелекту. У другій групі вербальний інтелект корелює з екстраверсією. Виявлено негативний зв'язок загальної емоційності з вербальним інтелектом, а також негативний зв'язок психомоторної активності з невербальним інтелектом. Отже, кореляційні зв'язки властивостей темпераменту й інших рівнів інтегральної індивідуальності, які отримано в групі студентів, яка прагне до успіху, і

групі, яка прагне уникати невдачі, відрізняються один від одного. Найбільша кількість зв'язків у групі студентів, яка прагне до успіху, мають показники інтернальності в ділянці досягнень і міжособових відносин. Інтернальність у ділянці здоров'я у групі студентів, яка прагне до успіху, взагалі немає зв'язків. А в групі студентів, яка уникає невдач, це – єдиний показник, з яким пов'язані показники темпераменту.

Звернемось до результатів кореляційного аналізу між властивостями особистісного і соціального рівнів, отриманих у двох групах, які досліджено (мал.1).

Ми виявили, що відмінності в кореляційній структурі інтегральної індивідуальності студентів двох груп стали ще більш яскравими. Емоційна стійкість у групі студентів, яка прагне до успіху, пов'язана з інтернальністю в ділянці досягнень і в ділянці невдач, а в другій групі з інтернальністю міжособистісних відносин. Тривожність у студентів, які прагнуть до успіху, негативно корелює з інтернальністю в ділянці досягнень, а в групі студентів, яка уникає невдач, також негативно пов'язана з інтернальністю в ділянці сімейних відносин і в ділянці здоров'я.

У цілому кореляційні зв'язки особистісного і психологічного рівнів інтегральної індивідуальності між групою студентів, яка прагне до успіху, і групою, яка уникає невдач, характеризуються своєрідністю взаємозв'язків. Найбільша кількість досліджених рівнів у структурі індивідуальності групи студентів, яка прагне до успіху, мають показники інтернальності в ділянці досягнень сімейних і виробничих відносин. А в групі студентів, яка уникає невдач, найбільшу кількість зв'язків має показник інтернальності в ділянці міжособових відносин, а показники інтернальності в ділянці виробничих відносин не мають зв'язків із показниками особистісного рівня.

Для повнішого, якіснішого розуміння структури інтегральної індивідуальності представників двох досліджених груп ми застосували факторний аналіз. Результати факторного аналізу подано в таблиці 2. Внаслідок факторного аналізу структури інтегральної індивідуальності групи студентів, які прагнуть до успіху, було виявлено 3 вагомні фактори, які увібрали в себе 28,9% загальної дисперсії.

У перший фактор увійшли головно показники нейро- і психодинамічного рівнів загальної активності, загальної адаптивності, сміливості, інтелектуальної активності, екстраверсії, комунікативної активності, сили збудження, загальної емоційності, рухливості, власного стилю відносин, інтернальності в ділянці досягнень.

Найбільшу факторну вагу мають показники властивостей нервової системи і темпераменту в групі студентів, яка прагне до успіху і відрізняється психомоторною, інтелектуальною, комунікативною активністю, більшою адаптивністю. Вони не відчують труднощів у спілкуванні, легко контактують, прагнуть до власного стилю міжособових відносин, орієнтовані на інтелектуальну діяльність, у них наявний рівень процесів збудження і рухливості, слабке емоційне реагування при невдачах. Таким студентам притаманний високий рівень суб'єктивного контролю в ділянці досягнень. Вони вважають себе відповідальними за свої успіхи. Отже, цей фактор ми назвали активність у спілкуванні.

У другий фактор увійшли показники сили гальмування, дисциплінованості, недовіри та прямолінійного, незалежного стилю відносин, високого самоконтролю поведінки, власного стилю, домінантності, нейротизму. Так, група студентів, яка прагне до успіху, володіє хорошим самоконтролем, прагненням допомогти,

співчуттям до навколишніх, співпрацю з групою. Такий фактор ми позначили “самоконтроль у міжособових відносинах”.

У третій фактор увійшли показники особистісного рівня, які характеризують стиль міжособових відносин: відповідальний, співпрацюючий, залежний, а також потреба у самовдосконаленні, нейротизм, м'якість, матеріальні потреби, потреба в безпеці, емоційна стійкість, тривожність, інтернальність у ділянці міжособових відносин.

Найвищу факторну вагу мають показники особистісного рівня, які проявляються у взаємовідносинах з іншими людьми. Студенти, які прагнуть до успіху, намагаються відповідати соціальним нормам поведінки, знайти спільне з іншими, прагнуть до визнання з боку найавторитетніших осіб групи. Вони дуже чутливі до дії середовища, емоційно неврівноважені, тривожні, м'які, уникають грубих людей, беруть на себе відповідальність за свої міжособові відносини. Це – фактор соціальної відповідності соціальним нормам поведінки.

Внаслідок факторного аналізу структури інтегральної індивідуальності групи студентів, яка уникає невдач, було виявлено три вагомні фактори, що увібрали в себе 32,6% від загальної дисперсії.

У перший фактор увійшли показники загальної адаптивності, інтелектуальної активності, загальної активності, рухливості, життєрадісності, емоційної стійкості, низької чутливості, сили за збудженням, сміливості, екстраверсії. Найвищу факторну вагу мають показники нейро- і психодинамічного рівнів. Група студентів, яка уникає невдач, відрізняється високою адаптивною активністю в сфері інтелектуальної діяльності, гнучкістю, емоційною стабільністю, комунікабельністю. У цьому факторі найбільшу вагу мають показники активності й рухливості, які визначають властивості вищого рівня – особистісного. Отже, виділяючи, як ядерні показники з найбільшими факторними вагами, перший фактор ми назвали фактором загальної адаптивності й активності.

Другий фактор можна розглядати як симптомокомплекс індивідуальних властивостей особистісного рівня інтегральної індивідуальності. Його становлять з негативними вагами показники стилю міжособових відносин: співпрацюючий стиль, залежний, відповідальний, покірний, показники гнучкості й самостійності. Найбільшу вагу має показник, який пов'язаний із прямолінійністю у стосунках із людьми.

Висновки. На основі проведених досліджень можна говорити про те, що структура індивідуальності студентів з різним рівнем мотивації має такі особливості:

1. Структура інтегральної індивідуальності студентів, які прагнуть до успіху, містить симптомокомплекси індивідуальних властивостей, а саме: активність спілкування, самоконтроль у міжособових відносинах, відповідності соціальним формам поведінки.

2. Структура інтегральної індивідуальності студентів-психологів, які прагнуть уникати невдачі, містять інші симптомокомплекси індивідуальних властивостей: загальну адаптованість і активність, егоцентрований стиль міжособистісних відносин, чіткий самоконтроль своєї поведінки.

3. Порівняння факторних структур індивідуальності досліджених груп свідчить про те, що індивідуальності студентів мають багато спільного.

---

4. На сьогодні необхідно чітко уявити та описати мотиваційні прояви для складання моделі фахівців психологів, що дасть змогу ефективно професійно навчати зі спеціальності “Психологія”.

Факторне відображення інтегральної індивідуальності студентів з різною мотивацією

	Прагнення до успіху			Уникання невдач		
	фактори			Фактори		
	1	2	3	1	2	3
Сила збудження	0,608			0,624		
Сила гальмування		0,574				0,568
Рухливість	0,554			0,712		
Інтелектуальна активність	0,652			0,754		
Комунікативна активність	0,668					
Загальна активність	0,885			0,736		
Загальна емоційність	-0,584			-0,67		
Загальна адаптивність	0,842			0,861		
Екстраверсія	0,646			0,584		
Нейротизм		-0,446	0,42	-0,57		
Загальний інтелект						0,495
Невербальний інтелект						0,558
Емоційно стійкий – нестійкий			-0,354			
Схильність до лідерства – поступливий		0,448				
Моральний – вільно трактує правила		0,528				
Сміливий – несміливий	0,774			0,632		
Чутливий – раціональний			0,39			
Підозрілий – довірливий						-0,43
Розвинута уява – прогностичний						-0,41
Сентиментальний – свідомо лояльний						0,572
Невпевненість – впевненість у собі			0,346	-0,69		
Визнає норми – прагне до новаторства					0,514	
Залежний від групи – самостійний					0,508	
Внутрішня конфліктність – самоконтроль, сила волі		0,476				
Низька тривога – висока тривога						
Розслабленість – напруженість		0,58				
Матеріальні потреби			0,338			0,465
Потреби безпеки			-0,358			0,456
Потреби самовдосконалення			0,462			
Власний стиль міжособових відносин	0,544	-0,454				
Незалежний стиль міжособових відносин		-0,496				
Прямолінійний стиль міжособових відносин		-0,508				
Недовірливий стиль міжособових відносин		-0,506				
Покірний стиль міжособових відносин					-0,59	
Залежний стиль міжособових відносин			0,496		-0,76	
Співпрацюючий стиль міжособових відносин			0,594		-0,8	
Відповідальний стиль міжособових відносин			0,724		-0,63	
Інтернальність досягнень	0,532					
Інтернальність міжособових відносин			0,344			
Частина пояснювальної дисперсії %	15,6	8,2	6,4	16,8	8,6	7,5

1. *Ахведова О., Волоскова Н., Белых Т.* Дифференциальная психология: теоритические и прикладные аспекты исследования. М.: Наука, 2005.
2. *Бажин Е., Голькина Е., Эткин А.* Опросник уровня субъективного контроля (УСК). М.: Смысл, 1993.
3. *Баклицький І.* Психологія праці. К.: Знання, 2008.
4. *Бубнова С., Крылов В.* Ценностные ориентации личности как система с многомерной структуры // Тезисы докладов научной конференции института психологии “Психологическая наука: традиции, современное состояние, структура”. М., 1997. С. 48–49.
5. *Гозман Л., Кроз М., Латынская М.* Самоактуализационный тест. М.: Российское педагогическое агентство, 1995.
6. *Интегральная индивидуальность человека и ее развитие.* М.: Институт психологии РАН, 1999.
7. *Корольчук М., Крайнюк В.* Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. К.: Ніка-центр, 2008.
8. *Кузьмина Н.* Методы исследования педагогической деятельности. Л.: ЛГУ, 1970.
9. *Леонтьев Д.* Тест смысловых ориентаций (СЖО). М.: Смысл, 2000.
10. *Маслоу А.* Дальние пределы человеческой психики. СПб.: Евразия, 1997.
11. *Маршук В., Блудов Ю., Плахтиенко В. и др.* Методики психодиагностики в спорте: Учебное пособ. для студентов педагогических институтов. М.: Просвещение, 1990.
12. *Методы психологической диагностики.* М.: Ин-т технологий РАН, 1994. Вып. 2.
13. *Методы системного педагогического исследования.* Л.: ЛГУ, 1980.
14. *Полисистемное исследование индивидуальности человека.* М.: ПЕРС, 2005.
15. *Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии.* Учебное пособ. Л.: ЛГУ, 1990.
16. *Рабочая книга практического психолога: технология эффективной профессио-нальной деятельности (пособие для специалистов работающих с персоналом).* М.: Красная площадь, 1996.
17. *Райгородский Л.* Практическая психодиагностика методики и тесты. Самара: Бахрах-М, 2002.
18. *Рукавичников А., Соколова М.* Факторный личностный опросник Р. Кеттелла-95. Руководство по использованию. СПб.: ИМАТОН, 1995.
19. *Русалов В. М.* Опросник формально-динамических свойств индивидуальности (ОФСДН). – М.: НП Ран, 1997.
20. *Собчик Л.* Диагностика межличностных отношений модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т. Лири. Методическое руководство. М.: Москов-ский кадровый центр, 1990.
21. *Ценностный мир современного студента.* Социологическое исследование. М.: Наука, 1992.
22. *Шакеева И.* Ценностные ориентации и самочувствие молодежи в новых общественно- экономических условиях. М.: Наука, 2001.

**PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL
TRAINING OF STUDENTS OF PSYCHOLOGISTS****Ivan Baklytskyj**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: k_psyhol@franko.lviv.ua*

The article presents the results of comparative research of students of the first course with the necessity of achievement of success and necessity of avoidance of failures and also analysis of features of intercommunication of individual psychological descriptions with the features of educational activity of psychologists. The article presents the analysis of structure of integral individuality of students and factors that it stipulates. The specific features of structures of integral individuality of students which have the brightly expressed necessities of achievement of success and avoidance of failures are considered.

Keywords: professional activity, structure of integral individuality of student, personality, development of personality, psychological mechanisms of professional development.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ПОДГОТОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ****Іван Баклицкий**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: k_psyhol@franko.lviv.ua*

В статье представлены результаты сравнительного опыта студентов первого курса с потребностью достижения успеха и потребностью избегания неудач, а также анализ особенностей взаимосвязи индивидуальных психологических характеристик с особенностями учебной деятельности психологов. Проанализировано структуры интегральной индивидуальности студентов и факторы, что ее обуславливают. Рассмотрены специфические особенности структур интегральной индивидуальности студентов, которые имеют ясно выраженные потребности в достижении успеха и избегании неудач.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, структура интегральной индивидуальности студента, личность, развитие личности, психологические механизмы профессионального развития.

Стаття надійшла до редколегії 23.01.2009

Прийнята до друку 16.04.2009